

Rapport från rullstolsanpassad naturguidning vid Kolardammarna den 8 september 2021

Martina Kiibus

Corona-restriktionerna fortsätter ett tag till, med max 20 deltagare. Och risk för en del sena avhopp pga förkylning etc. Med en del sådana avhopp blev det totalt 17 deltagare inklusive Sofia Arnsten från Studieförbundet. Fyra deltagare från Hjärnkraft, varav en i rullstol och två deltagare från Neuroförbundet, varav en i permobil. De från Neuroförbundet och en från Hjärnkraft var nya, de andra från Hjärnkraft hade varit med tidigare. De övriga deltagarna hade fått info via vänner, hemsidan, facebook och program från tidigare guidningar. Det var en varm och solig septemberdag.

Vid reservatsentrén vid parkeringen vid Fårdala berättade jag om Alby naturreservat och hälsade välkommen. Talade om att vi skulle gå i ett lugnt tempo så att alla skulle hänga med och att det kunde vara skönt för oss alla att få gå lugnt och bara ta in omgivningen. Vilket många höll med om.

Första stoppet var en del sensommarblommor. Som natt och dag, stinknäva och kärleksört. Pratade om att de lila bladen på natt och dag fungerar som lockbete för att locka pollinatörerna till de gula blommorna. Stinknävan har rosa blommor och en ganska frän doft på bladen, därav dess namn. Skickade runt så att alla skulle få känna på den speciella doften. Kärleksört är en suckulent och klarar att växa torrt eftersom de lagrar vatten i sina blad. Namnet kommer troligen av att man förr spådde i kärlek med den. Dess blad är väldigt goda på våren och fulla av c-vitaminer och aminosyror.

Så kom vi till Kolardammarna; vid inloppet visade jag rensvallret och oljeavskiljningen. Vi pratade också om dagvatten och hur dess kvalitet beror på vilken typ av mark vattnet avvattnar. Jag visade en avrinningskarta för Kolardammarna, där man tydligt ser hur mycket hårdgjord mark som avvattnas till dammarna.

Här blommade några blåeld. Berättade att de tillhör familjen strävbladiga, dvs samma familj som förgätmigej. Utöver att de kännetecknas av sträva blad, så har många av blommorna i familjen ett färgämne som gör att de först är rosaröda och sen blir allt blåare allteftersom de mognar. Gick vidare till några fina enebuskar och pratade om dem och deras betydelse i det gamla bondesamhället.

Fortsatte till centrala dammen där jag berättade om själva reningsprocessen i de olika stegen och vilken effekt reningen har. Namnet Kolardammarna hänger ihop med att det funnits en kolbotten där, där man förr milade träkol. När vi gick nerströms dammarna visade jag de olika stegen och vilken typ av rening som sker var. Sedimentationsdammen där vattnet rinner långsammare så att tungmetaller och fosfor kan sjunka till botten. Tungmetaller som bly, kadmium, krom, koppar, zink och tenn renas på så sätt ur vattnet. Många av dessa tungmetaller är skadliga för såväl växter som djur, inkl människor i för höga halter. Eftersom tungmetallerna lagras i sedimentet är det olämpligt att äta fisk eller kräftor från dammarna. Översilningsytan eller växtbädden där vass och kaveldun fångar upp kvävet och på så sätt är en del av reningen. Vid växtbädden pratade vi också om att vassen och kaveldunet snart ska skördas så att inte näringen frigörs och hamnar i vattnet igen när de vissnar ner.

Och våtmarken där bakterier och delvis växter också fångar upp överskottsnäring, som fosfor och kväve. Pratade om att näringsämnen som också renas i dammen inte är något miljögift i sig, problemet är att blir det för mycket kväve och fosfor så får vi övergödda sjöar och hav, med igenväxning, algbloomning och syrebrist som följd. Men tack vare Kolardammarna så har alltså belastningen på Albysjön minskat avsevärt både vad gäller näringsämnen, tungmetaller och flytande föroreningar som olja.

Kaveldunens ax lyste som bruna cigarrer i strandkanten. Berättade att ett enda ax kan innehålla 10 000 dun och att de förr användes som stoppning i sängkläder. Och fackelblomstern lyste vackert rödlila. Den innehåller sammandragande ämnen och har använts som blodstoppande medel och i garverier.

Bävern har lämnat spår överallt längs strandkanten och även en bra bit bort från dammarna. Jag berättade om bävern, dess ekologi, hur den använts förr och vilken ekologisk nytta den gör när den skapar nya våtmarker.

Vi stannade vid en stor myrstack och pratade om myrsamhället. Det är onekligen fascinerande insekter med ett välorganiserat samhälle. Dessutom har de bladlöss till husdjur som de mjölkar på den söta avföringen, även kallad honungsdagg.

Längs vägen växte det en del ögontröst, en av mina favoritblommor den här tiden på året. Så otroligt söt! Små violetta blommor med mörkare strimmor som lede till ett gult mittfält och som fungerar som vägvisare till pollinatörerna. Man tyckte förr att det såg ut som ett litet öga och följaktligen skulle ögontrösten användas mot ögonsjukdomar! Det blommade också en hel del nysört längs gångvägen. En blomma som kunde användas för att framkalla nysningar. Samt johannesört, som ju är en ganska kraftfull medicinalväxt, bl a är den antidepressiv. Men man kan också göra olja av den och ha som hudlotion.

På en kulle mittemot den lilla våtmarken växte det en härlig hasselbuske. Lät deltagarna känna på dess mjuka ludna blad och berättade om hasselnötter och de små hasselblommorna som sticker ut som små stjärnor på knopparna i vår.

Vid utloppet stannade vi till vid det lilla vattenfallet där vattnet syrsätts och sammanfattade reningsprocessen. Under vattnets dygnslånga färd genom dammarna har 65-85 % av tungmetallerna renats, 70 % av fosfor (som är det näringsämne som har störst betydelse för sjöar och sötvatten) och en tredjedel till knappt hälften av kvävet. Vattnet rinner vidare genom den fina meandrande Fnyskbäcken genom Uddbys kohagar och ner till Albysjön.

Och så beundrade vi de vackra grovstammiga asparna som står vid utloppet. Som är så värdefulla för den biologiska mångfalden - en asp kan hysa över 600 olika arter, bland annat tack vare sin rika mjuka bark. På asparna växte det asptickor som genom att röta aspveden underlättar för spillkråkan att bygga bo. På en annan asp är rötterna alldeles mossinklädda och på mossan breddade filtlav ut sig. En härlig mikromiljö!

Här vände vi och gick tillbaka eftersom det är för backigt på andra sidan dammarna. Tyvärr har även gångvägen öster om dammarna blivit lite svårtillgänglig om man sitter i rullstol. Det är ganska grova och stora stenar som sticker upp längs vägen, vilket förvärrats efter sommarens skyfall när en hel del finare material eroderat bort.

Det var gott om trollsländor som flög framför oss i solen. Så vackra med sina genomskinliga skimrande vingar. Berättade om dessa luftakrobater som är blodtörstiga rovdjur (på mindre insekter, inte människor!) och lever första delen av sitt liv i vatten som Kolardammarna.

Vi tog en skön fikapaus vid de tillgängliga bryggorna i dammarna. Det enda smolket var det minst sagt närgångna gräsänderna... Efter fikat berättade jag om djurlivet i dammarna och hur värdefulla den här typen av småvatten är för den biologiska mångfalden. Så Kolardammarna är inte bara reningsverk, de är också ett fint inslag i landskapet och ett värdefullt tillskott till den biologiska mångfalden. Vi kom in på att groddjuren som ju vill ha den här typen av småvatten verkar ha minskat i antal i dammarna, troligen pga att fisk och kräfter har dykt upp. Därför har vi anlagt nya groddammar, som förhoppningsvis kommer att få förbli fria från fisk och kräfter.

Visade oljelänsen vid Fårdaladikets inlopp, det andra inloppet till Kolardammarna och repeterade nysört och fackelblomster som växte i strandkanten. Pratade också om ”multifunktionella våtmarker”. Att utöver att våtmarker som Kolardammarna fungerar som ett reningsverk och bidrar till en ökad biologisk mångfald, så är de viktiga för vattenbalansen och fungerar utjämnande vid ex häftiga skyfall eller extrem torka. Dessutom är våtmarker viktiga kolsänkor som vi behöver vara rädda om för att inte få ännu fler extremväder orsakade av klimatförändringarna.

Vid en håll tittade vi på några blommande johannesört och kärleksört och sammanfattade guidningen. Att kärleksört också kan vara en symbol för den kärlek man kan känna till naturen. Och att det är en kärlekshandling att inte bara låta Kolardammarna göra allt reningsjobb utan också fundera på vad vi själva kan göra för att minska belastningen på våra sjöar och vattenmiljöer. Som att åka mindre bil och äta ekologisk mat utan konstgödsel (samt låta bli att använda konstgödsel i våra trädgårdar). En av deltagarna sade: ”Det handlar ju också om kärlek till våra barnbarn.” Vilket verkligen är sant och viktigt, att fundera på vilken värld vi vill ge vidare till kommande generationer.

Deltagarna var jättenöjda! De nya deltagarna från Hjärnkraft och Neuroförbundet uttryckte särskilt att de tyckte det var så otroligt fint och att det var en jättebra guidning där jag beskrev de ekologiska sambanden så väl. Jag har sagt det förr, men det känns så roligt att vi i Tyresös härligt kuperade natur kan erbjuda anpassade guidningar där det går att ta sig fram med rullstol, så att så många som möjligt får en chans att njuta av vår fina natur.